

Література:

1. Указ Президента України «Про Державну казначейську службу України» від 13 квітня 2011 р. № 460/2011 [Електронний ресурс]:. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Харченко С.І. Державне казначейство України у документах, цифрах та особах 1995–2010 / С.І. Харченко, О.С. Даневич, Н.І. Сушко, Л.В. Гізатуліна. – К.: Піраміда, 2010. – 416 с.
3. Стоян В.І. Управління фінансовими ресурсами у системі казначейства / В.І. Стоян // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 21–29.
4. Петрашко П.Г. Казначейська справа / П.Г. Петрашко, О.О. Чечуліна, К.М. Огданський, Н.І. Сушко. – К.: «АВТ», 2004. – 784 с.
5. Булгакова С.П. Казначейство зарубіжних країн: навч. посіб. / С.П. Булгакова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. університет, 2000. – 81 с.

Шаварина Марія Петрівна, доцент кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету, к.е.н., доцент

ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ ТА ПОСИЛЕННЯ ЇХ ВПЛИВУ НА ДОХОДИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

У ринкових умовах господарювання держава повинна проводити ефективну соціальну політику, здійснювати достатній соціальний захист громадян. Необхідно проводити перерозподіл доходів домогосподарств через податковий механізм та особливі види видатків бюджетів. Запобіжним заходом гарантування гідного життя людини є закріплення в Конституції та інших законах України соціальних гарантій найменш захищеним верствам населення через соціально-статусні трансферти. Проте незважаючи на їхню чисельність, програми державної допомоги нужденним не в змозі забезпечити досягнення тих стандартів, заради яких вони були розроблені.

На нашу думку, соціальні трансферти – це передача державою певним верствам населення податкових та неподаткових надходжень з державного та місцевих бюджетів у формі видатків і кредитів, які призначені для під-

римки платоспроможності громадян під час несприятливої економічної ситуації в державі. Економічна природа соціальних трансфертів полягає в тому, що вони переміщують дохід від однієї економічної одиниці до іншої у безповоротній формі, тобто будь-який трансферт означає виплату, не пов'язану з виробничою діяльністю одержувача.

У розвинених країнах система трансфертних платежів застосовується як сукупність «вирівнюючих платежів», з допомогою яких уряди цілеспрямовано перерозподіляють загальнодержавні кошти між багатими і бідними домогосподарствами. Важливим є встановлення у нормативних актах, що соціальні трансферти можуть бути адресними (коли до них мають доступ певні групи нужденних) і безадресними (для використання їх усім населенням). Адресність трансфертів – це спосіб підвищення ефективності використання коштів за рахунок збільшення

розмірів індивідуальної допомоги і зменшення загальної вартості програм соціальних допомог.

Важливо зазначити, що соціальна допомога – грошова допомога і допомога в натуральній формі, що здебільшого фінансується з бюджету та добровільних пожертв і сплачується людям, які перебувають у нужді, як на основі перевірки їх доходу та засобів існування, так і за певними критеріями, без перевірки доходу. Соціальна допомога не має постійного характеру і не розповсюджується на всіх нужденних. Як правило, вона має конкретний, тимчасовий характер і враховує суму ознак, що визначає закон; може передбачати подання та перевірку нужденності; величини доходів та майна. Соціальна допомога надається особам у кризовій ситуації (малозабезпеченість, безоглядність, недієздатність, відсутність постійного житла, потреба в постійному догляді), а також для підтримки сімей з дітьми (по вагітності та пологах, при народженні дитини, по догляду за дітьми). Соціальна допомога повинна здійснювати полегшення матеріального стану людей незалежно від їх трудової діяльності. В даний час діють програми соціальної допомоги, які адмініструються соціальними органами, а саме: державна допомога сім'ям з дітьми; державна допомога малозабезпеченим сім'ям; субсидія на відшкодування витрат на оплату ЖКГ та придбання скрапленого газу, твердого палива.

Різновидом соціальної допомоги в Україні є надання пільг, що на сьогодні становить одну із форм соціального захисту населення. Цей вид захисту не є програмою допомоги у повній мірі,

оскільки не являє собою єдиний організаційний механізм. Вони накладаються на інші форми соціального захисту.

В Україні поки що немає стратегічних напрямів перебудови системи соціального захисту загалом і соціальних трансфертів зокрема. Існуюча система соціальних трансфертів, субсидій, категоріальних пільг принципово не здатна вирішити завдання перерозподілу ресурсів на користь тих, хто найбільше цього потребує. Механічне збільшення частки трансфертів у структурі доходів домогосподарств не має пропорційної залежності зі ступенем нерівності в суспільстві. Існує дисбаланс у структурі самих соціальних трансфертів, у якій переважають натуральні трансферти (близько 13%) та соціальна допомога (більше 50%), тоді як у США і Німеччині переважає соціальне страхування (відповідно 70 і 80%).

Для розроблення пропозицій щодо вдосконалення соціальних трансфертів в Україні спочатку акцентуємо увагу на їх недоліках. У першу чергу, це велика чисельність основних категорій, які мають право на соціальний захист, серед яких можна назвати пенсіонерів, що отримують надбавки до пенсій, пільги на житлово-комунальні послуги, житлові субсидії. Також має місце необґрунтоване планування видатків на соціальний захист, призупинення дії окремих положень законів щодо надання пільг при недостатності бюджетних ресурсів, адміністративне управління коштами з боку Міністерства фінансів України.

На сьогодні існують недоліки у методиці визначення сукупного доходу домогосподарства для надання соціа-

льних трансфертів: регресивний характер програм боротьби з бідністю, несправедливий перерозподіл державних соціальних трансфертів на користь нужденних домогосподарств. Останнє положення стосується того, що більша частина соціальних трансфертів припадає на заможні господарства. Значна частина соціальних трансфертів припадає на членів домогосподарств, які не мають легального права на них (члени сімей міліціонерів тощо). Частина коштів залишається у постачальників благ і не доходять до нужденних. Має місце низький рівень більшості допомоги, особливо це стосується тих виплат, які базуються на мінімальній заробітній платі.

Значним недоліком у реалізації державної соціальної політики є недосконалість законодавчого забезпечення. В першу чергу це стосується відсутності визначення поняття «пільги» у законодавстві. Не виконуються заплановані урядові заходи щодо підготовки нормативно-правових документів з питань упорядкування системи пільг, запровадження адресної допомоги замість безадресних тощо.

В нормативно-правових актах є положення, які вже застаріли сьогодні, наприклад, щодо надання соціальних пільг на першочерговий відпуск місцевих будівельних матеріалів, першочергове обслуговування в аптеках та ін. Ці моменти були викликані дефіцитом у минулому, а в ринкових умовах вони вже стають безпідставними.

Не є аргументованою позиція Конституційного суду України, який не хоче прийняти рішення щодо відміни частини пільг за професійною ознакою, а вважає їх гарантіями та засобами за-

безпечення професійної діяльності окремих категорій громадян.

Можна відмітити і ряд недоліків в адмініструванні системи соціальних трансфертів, а саме: недостатність засобів боротьби з отриманням допомоги шляхом шахрайства; низька ефективність діяльності соціального інспектора у виявленні підозрілих справ; невідповідність задекларованих доходів реальному матеріальному становищу сім'ї; великий обсяг призначення допомоги «як винятку», складні процедури звернення за допомогою.

Розглянемо напрями вдосконалення порядку нарахування виплати основних грошових трансфертів населенню – допомоги сім'ям з дітьми і малозабезпеченим сім'ям. Оскільки найбільший ризик бідності зберігається у домогосподарствах з дітьми, то вирішити проблему бідності неможливо без посилення захисту від бідності саме таких сімей.

Для незастрахованих у системі соціального страхування осіб необхідно підвищити розмір допомоги у зв'язку з вагітністю і пологами. На нашу думку, її обсяг доцільно збільшити для непрацюючих осіб з теперішнього рівня 25% від величини прожиткового мінімуму до рівня прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Як показує вітчизняна практика, хоч радикальне підвищення допомоги при народженні дитини позитивно позначилося на динаміці народження, воно не в змозі суттєво вплинути на зменшення бідності в сім'ях з дітьми. Результати для зменшення абсолютної та відносної бідності матиме запровадження допомоги на дітей тривалого періоду з одночасним скороченням

обсягів одноразових виплат. Важливим напрямом удосконалення системи надання державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми є ширше врахування матеріального становища одержувачів трансфертів при визначенні їхнього обсягу.

Під час реформування універсального трансферту бідним домогосподарствам, функцію якого в нашій державі виконує допомога малозабезпеченим сім'ям, потрібно враховувати весь комплекс причин бідності, а також сприяти ефективному виходу зі скрутного матеріального становища.

На заміну практиці науково не обґрунтованого та непублічного встановлення рівня забезпечення прожиткового мінімуму доцільно запровадити логічний і зрозумілий порядок визначення цього соціально важливого показника. Необхідно встановити більш жорстке обмеження на одержання допомоги малозабезпеченим сім'ям у разі володіння чи користування домогосподарством певною власністю. Посилення контролю за наданням бюджетних трансфертів бідним домогосподарст-

вам створить сприятливі умови для урізноманітнення видів загальної допомоги. Так, позитивний соціальний ефект виникне від запровадження надбавок до встановлених допомог малозабезпеченим сім'ям на період лікування на стаціонарі, навчання дитини з малозабезпеченої сім'ї у спеціалізованій школі або у вищому навчальному закладі, розташованих в іншому населеному пункті. До того ж корисним доповненням до допомоги малозабезпеченим сім'ям будуть одноразові виплати (наприклад, у разі важкої хвороби чи травми, закінчення або вступу до навчального закладу та ін.).

Значним резервом пошуку ресурсів для збільшення розмірів соціальної допомоги бідним особам є вивільнення коштів від скасування численних пільг, насамперед тих, користь від яких одержують небідні верстви суспільства. Першим кроком у забезпеченні більшої адресності натуральних бюджетних трансфертів могла би бути їхня монетизація, що дало би змогу зменшити неефективність бюджетних видатків.

Шаманська Надія Володимирівна, доцент кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету, к.е.н., доцент

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Важливою ознакою соціальної держави є не лише врахування, а й сприяння з її боку задоволенню інтересів усіх соціальних груп і прошарків населення, зміцнення на цій основі соціальної злагоди та єдності народу.

Соціальна держава прагне встановлення співробітництва між різними частинами суспільства та покладає численні соціально-економічні обов'язки не тільки на себе, а й на підприємців, органи місцевого самоврядування, со-